

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2008-01-29

UDK 811.163.6'28(497.4Krkavče)

IZBRANI ISTRSKOBENEŠKI LEKSEMI V KRKAVŠKEM GOVORU I

Suzana GILJANOVIĆ

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, SI-6000, Garibaldijska 1
e-mail: suzana.giljanovic@zrs.upr.si

IZVLEČEK

Namen pričujočega prispevka je razložiti istrskobeneške lekseme v šavrinskem govoru. Avtorica podaja etimološko razčlenbo nekaterih izposojenk istrskobeneškega izvora, ki jih je zbrala na dialektološkem terenskem delu v vasi Krkavče (slovenska Istra). Etimološko utemeljevanje zbranega izrazja ponuja jasnejšo sliko prevzemanja leksemov in njihovo rabo med šavrinskimi govorcji. Dialektološka raziskava, ki obsega 1898 vprašanj, je bila izpeljana na podlagi vnaprej izdelane ter socialnim in kulturnim razmeram prilagojene vprašalnice. Analiza zajema izposojenke, zabeležene v semantičnih poljih, ki zadevata običaje in institucije ter življenje, poroko in družino.

Ključne besede: šavrinski govori, istrobeneščina, dialektologija, etimologija, izposojenke

I LESSEMI ISTROVENETI NELLA PARLATA DI KRKAVČE I

SINTESI

Con il presente l'autrice intende spiegare i lessemi istroveneti nella parlata savrina. L'autrice presenta l'analisi etimologica di alcuni prestiti di origine istroveneta. Il materiale è stato raccolto a Krkavče durante una ricerca dialettologica.

La spiegazione etimologica delle espressioni raccolte offre un quadro più chiaro del prestito dei lessemi e del loro uso fra i parlanti del dialetto savrino. La ricerca dialettologica che contiene 1898 domande, è stata eseguita in base ad un questionario studiato ed adattato alla situazione sociale e culturale del punto inquisito. L'analisi è incentrata sui prestiti annotati nei gruppi semantici che riguardano le tradizioni e le istituzioni e la vita, il matrimonio e la famiglia.

Parole chiave: le parlate savrine, istroveneto, dialettologia, etimologia, prestiti

UVOD

Namen pričujočega dela je razložiti istrskobeneške izposojenke v šavrinskih govorih. Logar (1996, 404) pravi, da je šavrinski govor rezultat mešanja slovenskih in hrvaških ter srbskih narečnih prvin. Pomembno pa je poudariti, da se v šavrinskem izrazju skriva bogato istrskobeneško besedišče, ki odraža prežetost slovenskega in romanskega sveta. Zanimiv je pojav tako imenovanih hibridnih izposojenk,¹ sestavljenih iz romanskega in slovenskega jezikovnega elementa, ki še dodatno bogatijo istrsko narečje.

ISTRSKO NAREČJE IN ŠAVRINSKI GOVOR

Tine Logar, eden najbolj uglednih slovenskih dialektologov, je med prvimi proučeval govore v slovenskem delu Istre (in seveda Slovenije). Poleg njega velja omeniti Frana Ramovša. Tudi poljski dialektolog Mieczysław Małecki in hrvaški dialektolog Josip Ribarić sta poskušala začrtati istrske dialekte. Najbolj prepričljiva je vsekakor Logarjeva razporeditev istrskih dialektov.

Istrsko narečje, je narečje, ki se govori v Istri približno od črte Miljski zaliv–Kozina–Podgorje–Rakitovec na severozahodu do slovensko-hrvaške meje na jugu. Ima dva govora: rižanskega in šavrinskega. Prvi se govori do črte Koper–Marezige–Zazid, drugi južno od tod. Obema je skupna vrsta enakih pojavov, ki so značilni za doljenjska in primorska narečja: podoben besedni zaklad z mnogimi zlasti romanskimi izposojenkami; dinamični naglas; pretežno ena sama kvantiteta naglašanih samoglasnikov; y za dolgi u (*mýha*); u za padajoči dolgi o v večini govorov (*nús, bús*); enak refleks za doga e in ě ter za kratke naglašene i, u, ě, kar dokazuje doljenjsko-notranjski izvorteh govorov; l za prvotni soglasniški skupini tl, dl (*pléla, pála*); č/t' ta t' (*núć*); šć za st' (*na tšće*); ohranjen r v skupinah črě, žrě (*čerěšńa*); mehki ŋ (*lýkńa*); w/v za nekdanji y, odvisno od sledečega samoglasnika (*kráwa/vídět*); -h za -g pred pavzo (*búh*); -n za -m (*znán*); samo nezveneči nezvočniki pred pavzo (*zúop*), ohranjen srednji spol (*síeno*); izguba dvojine pri glagolu; kratki nedoločnik na -t -ć; pogojnik, tvorjen z *bín, bíš*; končnica -ste v 2. osebi množine sedanjika;

glagolske pripone -avat, -evat, -uvat; vezava predloga *pri* (*pele/pul*) z roditeljskim (*pele/pul zída*).

Šavrinski govor (vasi Pomjan, Šmarje, Marezige, Krkavče, Nova vas, Sočerga, Trebeše in Rakitovec) je rezultat mešanja slovenskih in hrvaških ter srbskih narečnih prvin v zvezi z uskoško kolonizacijo Istre. Od rižanskega se loči zlasti po tem, da ima v dolgih nenaglašanih zlogih večinoma same monoftonge: dolgi i iz dolgega i; dolgi y iz dolgega u; dolgi u iz padajočega in novorastočega dolgega o ter zlogotvornega trdega t (*vús, múker, túćen*); dolgi ě iz dolgega ě (*snéh*); dolgi o iz dolgega o in sekundarno naglašena ter kratkega naglašena o (*zqz, qkno, kqń*); dolgi e iz dolgega padajočega oz. rastočega e, ě ter kratkih naglašanih i, u, ě (*šes, réku; pes, pétak; sét, kęp*); dolga *ã/ã* iz sekundarno naglašanih ter kratkih naglašanih e, ə, a; dolgi *ã* iz dolgega a in ə (*bráda, bolán*). Tudi šavrinski ě za dolgi ě je nastal iz starejšega *ej* po monoftongizaciji, kar prav tako dokazuje doljenjsko-notranjski izvor.

Druge značilnosti šavrinskega govora so še: zapleten razvoj kratkih naglašanih a, e, ə; a iz e v nenaglašanih zlogih; -ã iz -a (*mãčkã*); -e iz -i; -ã iz -e; ukanje (u za o); šavrinski govor ne pozna mehčanja k, g, h pred sprednjimi samoglasniki (*kýpac, zgýbiu, híšã*); -s iz -st (*pés*); ohranjen g (*góba*); j/l' iz l' (*kráj, král'*); srednji l tudi pred zadnjimi samoglasniki a, o, u; tvorba primernika z več (*već mlát*); tvorba prihodnjika s pomožnim glagolom *ćon/ćen* in nedoločnikom (Logar, 1996, 403–404).

ISTRSKOBENEŠKI IDIOM

Istrobeneščina je najbolj razširjeni romanski govor² v Istri; včasih je imela vlogo *kovný* za vse prebivalce, zato je njen vpliv na vse istrske govore najmočnejši (Filipi, 1993, 275).

Goran Filipi v članku z naslovom *Situazione linguistica istro-quarnerina* pravi: "Istroveneto, il dialetto romanza istro-quarnerina della regione istro-quarnerina. L'idioma è parte integrale del dialetto veneto. Non è autoctono; dunque non è la continuazione (sviluppo) della parlata latina del territorio. Trattasi di un idioma importato dalla Serenissima che in pochi secoli ha coperto praticamente tutti gli idiomi romanzi del posto.

1 Pri sestavljenih besedah in sintagmah za leksikalne enote, ki jih sestavljajo en ali več morfemov, so možni trije tipi interference:

- prenos vseh elementov,
- prenos vseh elementov s semantično razširitvijo,
- preneseni so samo nekateri elementi, ostali so reproducirani, sem sodijo hibridne besede,
- odvajanje pomanjševalnih pripov (Weinreich, 1974, 68–88).

2 Poleg omenjenega idioma poznamo v Istri naslednje govore: 1) *istrobeneški idiom*: najbolj razširjeni romanski govori v Istri; včasih je istrobeneščina imela vlogo *kovný* za vse prebivalce, zato je njen vpliv na vse istrske govore najmočnejši; 2) *istriotski idiom*: edini avtohtoni istrski govori, ki so se ohranili do danes; 3) *istroromunski idiom*, romunski dialekti; 4) *hrvaški dialekti*; 5) *slovenski idiom*; 6) *črnogorski govor v Peroju*: črnogorski otok v JZ Istri; 7) *standardni jeziki*: slovenščina, italijanščina, hrvaščina; 8) *drugi idiom*: (gre za slovanske in neslovanske govore (srbski, bosenski, albanski ter drugi dialekti in jeziki), ki so v slovenski in hrvaški Istri od nedavnega, v glavnem po drugem velikem eksodusu Italijanov (a tudi drugih prebivalcev Istre) leta 1955, in nimajo možnosti pomembnejše vplivati na starejše istrske dialekte (Filipi, 1993, 275–284).

L'Istria era completamente sotto il dominio della Repubblica di Venezia nel 1420. Non tutti sono d'accordo che l'istoveneto sia un dialetto importato. Lauro Decarli dedica due capitoli del suo libro a questo problema [...]” (Filipi, 1988–89, 153).

DIALEKTOLOŠKA RAZISKAVA

Opis raziskovalne točke

Krkavče, v Krkavčah, ljudsko Krkavci, krkočanski, Krkočani, 175 m nadmorske višine, 263 prebivalcev (podatek iz leta 1995).

Razpotegnjena vas ob cesti Koper-Šmarje-Sečovlje v Šavrinskih brdih nad dolino Dragonje. Vrsta zaselkov je raztresena po vsem pobočju: *Abrámi, Drága, Gírič, Gavíni, Hrib, Mačkújek, Pršúti, Rov, Sólne, Sv. Máver, Škrljévec* in *Žvábi*.³ Bližnja vzpetina na jugu je Marišče. Kraj pokopališča verjetno še prazgodovinski kamen z reliefom gole človeške figure.⁴

Krkavče so med najbolj zanimivimi kraji slovenske Istre. Tu se je najdlje ohranila narodna noša. Domačini govore dokaj čisto slovensko narečje. Poučna so lepa ledinska imena, na primer Darinje, ki spominja na pogansko dobo. V župnišču hranijo glagolske listine iz 17. stoletja, v cerkvi so še leta 1886 brali glagolsko mašo. Ko so spadale Krkavče pod Beneško republiko, so vaščani sami volili svojega župana in podžupana. Ko je prišel leta 1566 krkavški župnik Goja v Koper, da bi se pogovoril z nekaterimi člani mestnega sveta o dajatvah krkavških podložnikov, so morali sindiki poklicati tolmača (KLS, 1968, 136).

Značilna istrska obmejna vas z gručastim jedrom leži v jugozahodnem delu Šavrinskega gričevja, na ozkem pomolu ob robu slemena, ki se spušča v dolino Krkavškega potoka. K naselju sodijo še zaselek Hrib ob slemenski cesti nad vasjo ter več zaselkov po sosednjih slemenih in pobočjih nad dolino reke Dragonje. Jedro vasi s cerkvijo vernih duš se je razvilo na apnenčasti skali sredi flišnega sveta. O njeni nekdanji gospodarski moči priča bogata stavbna dediščina. Naselje je zaradi ohranjene zgradbe in oblike pomemben spomenik kmečkega stavbarstva. Nad Hribom stoji župnijska cerkev sv. Mihaela (KLS, 1996, 204–205).

Terensko delo

Dialektološka terenska raziskava je potekala od marca do oktobra 2007⁵ v Krkavčah pri Kopru. V vasi živi le še peščica starejših prebivalcev, ki govore krkavški, torej šavrinski dialekt. V govoru drugih vaščanov je čutiti interference knjižne slovenščine (tudi italijanščine) ter pogovornega jezika. Poleg maloštevilnih domačinov živijo v vasi novi prebivalci, ki so obnovili stare, zapuščene hiše, strnjene ob vaški cerkvi, in dialekta vsekakor ne poznajo. Za dialektologa je ustrezen informant torej tisti, ki od rojstva živi v vasi in v vsakdanjem življenju komunicira tudi v dialektu in želi z dialektologom sodelovati. Vprašalnica, po kateri je bila izpeljana raziskava, je zelo obsežna (1898 vprašanj) in zajema različna, včasih zelo specifična pojmovna področja. Pri

Sl. 1: Informatorica Ana Grižon (foto: S. Giljanovič).
Fig. 1: Informant Ana Grižon (photo: S. Giljanovič).

3 Informatorica Ana Grižon je našela naslednje zaselke vasi Krkavče: Škər'jevãc, Ž'vabi, ɣla'vine, Pul A'brano, Pul Ba'sčanćića, Pol 'Pyčaro, 'Rou, U D'raye, Pul 'kãmenã, S'veti 'Mãver, H'rip, Pul D'vure (zapisano s slovensko fonetično pisavo).

4 Pod opis vasi sodijo še naslednji, nekoliko zastareli, podatki (Krajevni leksikon Slovenije, 1968, 136): Kmetijstvo s poudarkom na vinogradništvu; bergonja. Razvita živinoreja; precej gozdov, največ hrastov in kostanjev. Gojitev oljk, ki je bila do zadnje vojne donosna, je precej nazadovala. Kljub temu so staro oljarno preuredili v stiskalnico na električni pogon, ki dobiva surovine iz širšega zaledja, celo iz krajev onkraj Dragonje. Staro zaledje z jedrom na živi skali, kjer stoji cerkev sv. Ane. Studenčnica; v vasi zajetje vode, kjer je tudi pralnica. Napajajo v kalih. Kraj je bogat narodopisnih zanimivosti; ohranjena stara ognjišča, žrnjle, ročni mlini za žito, stope in pilestrine. Nad Šrljčevcem ostanki gradišča.

5 Zvočne posnetke hrani avtorica članka.

najzajetnejšem delu raziskave (del le-te sta analizirani semantični polji) je sodelovala gospa Ana Grižon (gospodinja, stara 75 let), ki od rojstva živi v vasi in govori šavrinski dialekt. Nekateri specifični termini, ki zadevajo poljedelsko in kmetijsko izrazje, informatorki niso bili dobro poznani, zato smo po njih povprašali Krkočana Mihaela Pucerja, kmeta in delavca v upokoju, starega 84 let, in Jožeta Pribaca, 70 let starega kmeta, ki vse življenje kmetuje v vasi.

Po seznanitvi z ustreznim informatorjem in natančni proučitvi (spodaj opisane) vprašalnice je dialektološko delu usmerjeno k snemanju in zapisovanju zbranega gradiva.

Vprašalnica, ki ji je avtorica prispevka sledila pri izpraševanju informatorjev, obsega 1898 vprašanj in je bila izdelana za *Atlas linguarum Histriae* (ALH). Raziskovalci s področja dialektologije (med njimi sta tudi dr. Goran Filipi in dr. Rada Cossutta) so jo sestavili na osnovi vseh razpoložljivih vprašalnic za različne lingvistične atlase (ALI, ASLEF, AIS, SLA, AM). Prilagojena je bila socialnim, zgodovinskim in seveda jezikovnim razmeram obravnavanega območja.⁶

V članku so izpostavljene nekatere izposojenke iz semantičnih polj, ki zadevajo običaje in institucije ter življenje, poroko in družino.

Celotna vprašalnica zajema naslednje sklope:

1. Vremenske razmere; Fenomeni atmosferici,
2. Geomorfologija; Configurazione del terreno,
3. Običaji in institucije; Tradizioni ed istituzioni,
4. Telo in občutki; Corpo e sensazioni,
5. Števniki in opisni pridevniki; Qualità e quantità del percolato
6. Čas in koledar; Scorrere del tempo e calendario
7. Življenje, poroka in družina; Vita, matrimonio e famiglia,
8. Hiša in posestvo; Casa e podere
9. Garderoba in dodatki; Vestiario ed accessori
10. Hrana in pijača; Cibi e bevande
11. Živali: sesalci, plazilci, dvoživke; Animali: mammiferi, rettili, anfibi
12. Živali; animali: Ptiči; uccelli
13. Živali; animali: Insekti, insetti
14. Poljedelstvo; Agricoltura
 - a) orodja in delo; strumenti e lavori
 - b) vinogradništvo; viticoltura
 - c) reja živali; allevamento del bestiame
 - č) čebelarstvo; apicoltura
 - d) oljkarstvo; olivicoltura
 - e) sadno drevje; alberi fruttiferi
 - f) gojene rastline; piante coltivate
15. Divje rastlinstvo; Flora spontanea
 - a) drevesa in grmi; alberi e cespugli

b) trave in gobe; piante e funghi

Obsežno poglavje o pomorstvu in ribištvu zajema dodatnih 435 vprašanj. Informatorjev iz istrskih vasi po tem semantičnem polju nismo izpraševali, saj jim je specifična pomorska in ribiška terminologija neznana. Zelo dobro pa jo poznajo prebivalci nekaterih kraških (slovensko govorečih) vasi v tržaškem zaledju (Kontovel, Križ).

16. Pomorstvo; Marineria

- I. Morje; Mare
- II. Geomorfologija; Geomorfologia
- III. Meteorologija; Meteorologia
- IV. Navigacija in manevri; Navigazione e manovre
- V. Plovila; Imbarcazioni
 - a) vrste; tipi
 - b) deli; parti
 - c) gradnja in vzdrževanje; costruzione e manutenzione
 - d) oprema; attrezzatura
 - e) veslo; remo
 - f) jamborji in jadra; alberatura e velatura
 - g) vrvi; cordame
 - h) življenje na ladji; vita di bordo
- VI. Življenje na ladji; Vita di bordo
- VII. Ribolov; Pesca
 - a) vrste; specie
 - b) pribor; arnesi
 - c) mreže; reti
- VIII. Favna; Fauna
 - a) ribe; pesci
 - b) kiti; cetacei
 - c) plazilci; rettili
 - d) mehkužci; molluschi
 - e) rakci; crostacei
 - f) iglokožci in mehkovci; echinodermi e cecenterati
 - g) ptiči; uccelli marini
 - h) morska flora; flora marina

SEZNAM ANALIZIRANIH ISTRSKOBENEŠKIH IZPOSJOJENK⁷

92. creanza, olika

kər'jāncā

93. ladro, tat

'lādro

97. pettegola, opravljivka

čaku'lona

98. pettegolezzo, čenča

'čākulā

99. sparlare, opravljati

di'škōrit s'lābo

6 Pričujoča raziskava se vključuje v zelo obsežen projekt, naslovljen NASIK (Narečni atlas slovenske Istre in Krasa), katerega nosilec je dr. Goran Filipi.

7 Zaporedje ustreza oštevilčenju vprašanj za NASIK.

104. persona dello stesso nome di battesimo, soimenjak
'zensã
109. strega, čarovnica
št'riγã tudi št'roliγã
111. malocchio, urok
to'kã s'labiγã
127. candelabro, svečnik
kande'lãr
133. borsa dell'elemosina, torba za miloščino
'borsã ot li'moznã
136. capella nei campi, kapelica
ka'pelcã
141. erboloajo, zeliščar
do'maci 'medey
403. soprannome/ nomignolo, vzdevek
šora'nome
413. cordone ombelicale, popkovina
kur'don
422. fascia, povoj/ plenica
'fãšã
425. bavaglino, slinček
bavar'jolčić
426. cuffietta, kapica
ba'reticã
428. babau, bavbav
bã'bãu
430. giocattolo, igračka
žjo'katolo
431. bambola, punčka
'pupicã
444. altalena, gugalnica
'γondulã
447. vergine, devica
verži'nelã
449. innamorato, zaljubljen
enamo'rãn
451. fidanzato, zaročenec,
ma'rožo
459. spona, nevesta,
no'vicã
505. marito della sorella del padre, mož očetove sestre
'bãrbã
510. marito della sorella della madre, mož materine sestre
'bãrbã
514. fratello del padre, očetov brat
'bãrbã
519. fratello della madre, materin brat
'bãrbã
542. uomo/ donna che tiene al battesimo o alla cresima,
boter
'boγer/ 'šãntlã
543. bambino, a tenuto, a al battesimo o alla cresima,
deček, kateremu smo boter pri krstu ali birmi
fi'jocq/ fi'jocã

ETIMOLOŠKA ANALIZA PREVZETIH BESED

Običaji in institucije - tradizioni ed istituzioni

92. olika, creanza

kãr'jãncã

Krkavški izraz *kãr'jãncã*, ki je soroden z istopomenskim istr. slov. (Sv. Anton) *ka'rjanca* (Jakomin, 1995, 51) in s čak. (Bergud) *krijãncija in krijãncã*, (Čepić) *krijãncija* (IrLA, 2004, 97, 98), je iz istrskobeneščine prevzeta beseda, izpričana na vsem beneškem območju: prim. trž. it. in ben. it. *creansa /creanza* (GDDT, 1987, 181; Manzini, 1995, 57–58; VG, 1999, 262); istr. ben. inačico *criãnsa* (Manzini, 1995, 57–58) ben. dalm. *creianza* (GDDT, 1987, 181), creško *crianza* (VG 262), milj. *creãnsa* (Stener, 2000, 45) in ben. *creãnsa* (Durante, 1975, 75). Vsi navedeni izrazi se pojavljajo s splošnim pomenom "olika". V španščini je *crianza* izpričana že leta 1105 v srednjeveški latinski obliki, iz *criar*, 'allevare bene', iz lat. *creare*, it. *creare* (DELI-cd), kar je prešlo tudi v knj. it. *creanza* oz. kalabreš. *crianza* (GDDT, 1987, 181; Durante, 1975, 75).

Doria v GDDT (1987, 181) omenja dva pomena za tržaškoitalijanska izraza *creansa*, *creanza*: 1) urbanità, belle maniere, buona educazione; 2) ciò che si lascia in fondo del piatto o bicchiere per non apparire agli occhi altrui ingordo; (Fiume, Cherso, Zara, tj. Reka, Cres, Zadar).

V šavrinske govore je beseda prišla iz bližnjega istrskobeneškega dialekta, saj je izposojenka izpričana v vseh istrskoitalijanskih govorih.

93. tat, ladro

'lãdro

Šavrinska beseda *'lãdro* ustreza istr. slov. (Sv. Anton) *'ladro* (Jakomin, 1995, 63). Razširjena je po vsem beneškem arealu, pa tudi drugod po Italiji: prim. trž. it. *ladro* (GDDT, 1987, 318), istriot. *laro* (ILA 53) in beneč. *ladro* (Boerio, 1856, 367).

Izpričan samostalnik moškega spola je v šavrinski govor prišel s posredovanjem istrskobeneškega dialekta, morfološko in fonetično je identičen ital. sam. m. sp. *ladro* s pomenom: *lopov, tat*.

Leksem izvira iz lat. tož. *latrone(m)*, ki je pravzaprav prevzet iz grščine s pomenom it. 'brigante' knj. sl. 'razbojnik, ropar, bandit' in it. 'grassatore' knj. sl. 'kupljiv, najemniški'. Pojma, ki sta bila sicer Rimljanom neznana, sta nadomestila latinski samostalnik *fur*, 'lopov, tat'. Latinski samostalnik *latrone(m)* je prešel v italijanske dialekte iz imenovalnika ali orodnika (DELI-cd).

97. opravljivka, pettegola

çaku'lonã

Šavr. sam. ž. sp. *çaku'lonã* je z manjšimi fonetičnimi spremembami izpričan tudi v istrorom. (Brdo, Škabići, Zankovci) *un çakulon* (sam. m. sp.) (IrLA, 2004, 101), pa

še istrorom. (Škabići, Kostrčan) o *ćakulonē* in o *ćakulona* (sam. ž.sp.) (IrLA, 2004, 99).

Izraz je pomensko identičen ben. *ciacolon* (Durante, 1975, 64), trž. it. *ciacolòn, ciacolòna* (VG, 1999, 207), milj. *ciacolòn* (Stener, 2000, 39), istr. ben. *ciacolòn* (Manzini, 1995, 46) in vodnj. *ciaculon* (GDDT, 1987, 147). Leksem, ki označuje *opravljivko*, *-ca* je, izpričan v celotnem istrskem in beneškem arealu (VG, 1999, 207).

98. čenča, pettegolezso

'ćakulâ

Šavrinski izraz 'ćakulâ, je soroden istopomenskemu istr. slov. izrazu (Sv. Anton) 'ćakole (pl.) (Jakomin, 1995, 25) in čak. (Čepić) *ćakulñe* (IrLA, 2004, 101). Izpričan je v celotnem beneškemu in istr. it. jezikovnemu območju. Prim. raznovrstnost izrazov *ciàcola, ciacolada*, v pomenu *klepet* (knj. it. *chiacchierata*) *ciacoleta*, s pomanjš. pripono s pomenom *manjši klepet* (knj. it. *chiacchierina*), *ciacolezi* (knj. it. *chiacchiericcio*), pa še različice z manjšimi pomenskimi in fonetičnimi različicami *ciaculâ, ciacula, ciaculita- ciaculon-ciacoleta* (VG 207). Prim. tudi ben. *ciacola* (Durante, 1975, 64), milj. *ciàcola*, v it. razlagi = *chiacchiera, parola*, ne v pomenu čenča (Stener, 2000, 39), ben. it. *ciàcola*, v obeh pomenih, tj. čenča in klepet (it. razlaga: *chiacchiera, colloquio, voce, pettegolezso*), trž. it. *ciàcola* (*klepet*) (GDDT, 1987, 147), rovinj. *ciacula* (GDDT, 1987, 147) in beneč. *ciarla, chiacchiera*; z razlago: "mormoramento, voce sparsa ma non vera, che dicesi anche chiappola, baia, vescica" (Boerio, 1856, 469).

Izraz je prevzet in skupen celotnemu beneškemu, istr. ben., istr. slov. in istr. it. jezikovnemu območju, izhaja pa iz onomatopeične osnove *klakk- (Manzini, 1995, 46).

Zingarelli-cd pod geslo *ciacola, ciaccola* navaja, da je beseda beneška in da se načeloma uporablja v množini. V knjižni italijanščini pa ji ustreza izraz 'chiacchiera', istega izvora.

99. opravljati, sparlare

di'škorit s'lâbo

Besedna zveza *di'škorit s'lâbo* (dobesedno: govoriti slabo) je sestavljena iz romanskega in slovenskega elementa. Analiza je usmerjena samo na prvi, romanski del besedne zveze, to je na šavrinski glag. *di'škorit*.

Glagol so Šavrini prevzeli od istrskobeneških govor-

cev. Vzporednice najdemo v ben. *discòrare* (Durante, 1975, 88), trž. it. *discòrer* (VG, 1999, 314; GDDT, 1987, 203), furl. *discòri* (VG, 1999, 314; GDDT, 1987, 203) in beneč. *descorer* (Boerio, 1856, 228). Glagol *discòrer* je fonetično in morfološko najbližji beneč. *descòrer*; prim. rovinj. *descòuri*, vodnj. *descùri* (GDDT, 1987, 203).

Izvira iz latinskega glagola *discurrere* (*currere*); sestavljeno, t.j. iz *currere*, knj. it. 'correre'; knj. sl. 'teči' in *dis*. knj. it. 'dispersione, separazione'; knj. sl. 'razkropitev, razpršitev, razsipanje' (DELI-cd). Ta oznaka je kasneje dobila drugi pomen, natančneje: "correre, nella mente, da un'idea all'altra". Prim. rek; *el discore un pasto* v pomenu, knj. it.: 'parla di continuo' (Durante, 1975, 88).

V šavrinsko in istrskoslovensko narečje je vsekakor prešel iz sosednjega beneškega in/ali istrskobeneškega jezikovnega okolja. Vsekakor ga pozna tudi knjižna italijanščina v obliki *discorrere* (Lo Zingarelli-cd).

Gre za hibridno besedo,⁸ sestavljeno iz romanske osnove, ki ji je dodana poslovenjena glagolska nedoločniška pripona.⁹

104. soimenjak, persona dello stesso nome di bat-tesimo

'zensâ

Krkavški sam. 'zensâ je soroden z istopomenskim čak. (Čepić) *zenso* (IrLA, 2004, 102) in istrorom. *un ženso* (IrLA, 2004, 102) in označuje 'soimenjaka' (in ne samo) po celotnem istrskem in beneškem območju. Prim. istopomenski: vodnj. *senso* (Rosamani, 1999, 1002) in kopr. istr. ben. *zenso* (Manzini, 1995, 221). Prim. zgoraj navedeni in nekoliko drugačen pomen v beneč. *zenso*. "voce e maniera antica di saluto che s'usa ancora tra 'l basso popolo di Venezia, dicendosi Adio Zenso, Ve saludo Zenso, (...), come se si dicesse Amico, Paesano, Concitadino, ti saluto. (...) Questa parola si esprime in due sensi, cioè per una specie di pronome, indicando che il salutato abbia il nome di chi saluta; o il più delle volte semplicemente per amico. Dice alcuno, per esempio, El tal de tali el ze mi zenso, cioè Ha il mio nome (...)" (Boerio, 1856, 810).

Izvorni lat. pomen je glede na zgoraj navedeno ohranil beneč. dialekt v smislu sovaščan, prijatelj. Morda se je od tod (ali v obratni smeri) pomen razširil na "soimenjaka". Beseda izhaja iz govornjene latinske besede. **gentius*, it. prev. 'della stessa gente'.¹⁰

8 Pri izposojanju so preneseni samo nekateri elementi, ostali so reproducirani (Weinereich, 1974, 68).

9 Pojav je definiran in razložen v Cossutta, 2002, 294.

10 Se si chiede l'etimologia di questo vocabolo, risponde l'Autore ch'esso è corrotto e proviene immediatamente dal lat. *Gens*, pronunziato e ridotto alla maniera del nostro dialetto, in cui il GEN è spessissime volte convertito in ZEN : come dal lat. *Gente* si fece ZENTE, da Gentile ZENIL ec., e nel qual dialetto è anche l'uso fra gl'idioti di facilitarli la pronuncia imbarazzata di alcune voci troncate da consonanti, coll'aggiungervi una vocale (...). Di *Gen* dunque fa *zen* e rimanendoti la consonante s, aggiungivi l'o, eccoti *Gens* trasformato in ZENSO.

Gens secondo i Latini, riferivasi al nome o stirpe da cui si diramavano più famiglie ; o ben anche tutti i cittadini di uno stesso paese ; il qual vocabolo adattato all'uso de' tempi presenti, corrisponde a Paesano ; Patriota; Concitadino, e se si vuole nel senso nostro più concludente a *Veneziano* (Boerio, 1856, 810).

Gre za tipično benečanski leksem, ki sta ga prevzela tržaškoitalijanski in istrskobeneški dialekt ter ga posredovala šavrinjskim govorcem.

109. čarovnica, strega

š'triġā

Splošno znan šavrinjski izraz lahko primerjamo z istr. slov. (Sv. Anton) *š'triġa* (Jakomin, 1995, 127), s čak. (Bergud.) *štrġga*, *štrġgün* in čak. (Čepić) *štrġga*, *štrġgōn* (Irla, 2004, 104). Istrskobeneška sponojenka je izpričana v vsem beneškem in istrskem arealu: prim. beneč. *striga* (Boerio 1856, 715), ben., kopr. istr. ben, muglis. in zadar. ben, *striga* (Rosamani, 1999, 1107), pa tudi ben. *striga* (Durante, 1975, 285), istr. it. pulj. *striga* (Glavanić, 2000, 181), milj. *striga* (Stener, 2000, 156), kopr. istr. ben. *striga* (Manzini, 1995, 239).

Iz lat. *strġga(m)*, ljudska različica obilke *strġx*, *strġgis*, v pomenu 'uccello notturno'; 'nočni ptič', ki je v latinščini izražen s *strġgem*, iz gr. *strix*, *strigōs* (morda ima onomatopeičen izvor). (DELI-cd).

111. urok, malocchio

to'kā (3. os. ed.) s'labiġā

Po informatorkinem pričanju smo za *urok* zapisali analitično obliko oz. besedno zvezo *to'kā s'labiġā*, (slov. zgodi se nekaj slabega) sestavljeno iz beneš., beneč., istr. ben. ali tudi trž. glagola *tocar* in slovenskega elementa.

Vzporednice zasledimo v: ben. *tocar* (Durante, 1975, 299), beneč. *tocar* (Boerio, 1856, 752), milj. *tocār* (Stener, 2000, 164) in trž. it. *tocar* (GDDT, 1987, 209; VG, 1999, 195).

Neprehoden glagol v knj. it. 'capitare, avvenire, accadere', knj. sl. 'zgoditi se' je uporabil med prvimi S. Bernardino da Siena leta 1444 (DELI-cd).

GDDT (1987, 209) izvaja glagol iz srlat. *tocāre*, morda iz onomatopeične osnove *tokk. Beseda je iz dialekta prešla v slovenski dialekt gl. *tokati* (A. Aškerc (1856–1919), U. Cenda v: 'Est Europa' 1, 1984).

127. svečnik, candelabro

kande'lār

Šavr. izraz *kande'lār*, ki je izpričan tudi v istrorom. (Jesenovik) *un kandelār* (Irla, 2004, 110) je razširjen v beneč. *candelier* (Boerio, 1856, 127), trž. it. *candelabrio* (GDDT, 1987, 121), trž. it., istr. ben. *candeler*, (izpričan v Kopru v 15. stol. "chandeleri"), (VG, 1999, 158), furl. *ciandelèr* (VG, 1999, 158) in milj. *candelier* (Stener, 2000, 34).

Latinski učeni samostalnik moškega spola *candelābru(m)* je izpeljan iz latinskega samostalnika ž. sp. *candēla*, ta pa iz glagola *candēre*, knj. sl. 'bleščati se, svetiti se, lesketati se, odsevati' (DELI-cd).

133. torba za miloščino, borsa dell'elemosina

'boršā od li'moznā

Istrskoslovenska oziroma šavrinjska besedna zveza je sestavljena iz dveh romanskih elementov, spojenih s slovanskim predlogom po istr. ben. kalku. V knj. slov. bi v omenjenem primeru bil ustrežnejši predlog za in ne od. Sklepamo lahko, da gre za kalk po (istrsko) beneškem izrazu *borsa da limosina* (Boerio, 1856, 93).

Besedno zvezo bomo analizirali ločeno.

'boršā ot li'moznā

a) **'boršā**

b) **li'moznā**

a) Istr. slov. in šavr. izraz uporabljajo istr. slov. govorniki v Sv. Antonu *'boršā* (Jakomin, 1995, 17). Razširjen je po vsem beneškem in istrskem jezikovnem območju: prim. beneč. in trž. it. *borsa* (Boerio, 1856, 93; GDDT, 1987, 86; VG, 1999, 107).

Prešel je v knjižno italijanščino in skoraj vsa italijanska narečja (GDDT, 1987, 86.). Prim.: fr. *bourse*, *bourse*; špan. in port. *bolsa*; prov. in katal. *bossa*.

Iz pozne, literarne latinščine *byrsa(m)* in ljudske oblike *bursa(m)*, izpričano konec 4. stoletja. Leksem izvira iz gr. *byrsa*, ki pomeni usnje, ki pa jo je že srednjeveška latinščina razširila na pomene: 'usnjena vrečka, vrečka za denar' [...]. Izraz *bursa* je zabeležen od leta 1206 v Emiliji in od leta 1301 v Venetu (DELI-cd).

b) Istr. slov. in šavr. izraz je v rabi v istr. slov. (Sv. Anton) *li'muezna* (Jakomin, 1995, 66). Razširjen je na istrskem in beneškem ozemlju: prim. kopr. istr. ben. *lemòġena* (VG, 1999, 534), istr. ben., zadar. *lemòġina* (VG, 1999, 534), ben. *lemòsina* (Durante, 1975, 138).

Iz klas. latinščine, cerkv. izraz *eleemōsyna*, iz gr. *eleēmōsynē*, izpeljano iz *elēēmōn* (misericosordioso, usmiljen).

Celotno besedno zvezo smo zasledili v čak. (Čepić) *vrġća za lemòzinu* (Irla, 2004, 113) in istrorom. govorniki (Šušnjevića) *o børsē de lemozinē* (Irla, 2004, 113), pa tudi v beneč. *borsa da limosina* (Boerio, 1856, 93).

Šavrinjski govorniki so obliko *'boršā in li'moznā* prevzeli od istrskobeneških govorcev.

136. kapelica, capella nei campi

ka'pelcā

Krkavški izraz *ka'pelcā* ustreza sorodnemu istr. slov. (Sv. Anton) *ka'pelca* (Jakomin, 1995, 50), čak. (Brgud, Čepić) *kapelica* (Irla, 2004, 114). Poznajo ga beneški in istrski govorniki; prim. istr. beneš. *capela* (VG, 1999, 165), ben. *capèla* (Durante, 1975, 57), kopr. istr. ben. *capèla* (Manzini, 1995, 39), trž. it. *capela* (GDDT, 1987, 126) in beneč. *capèla* (Boerio, 1856, 133).

Čprav je samostalnik izpričan v vsem ben. in istr. it. arealu, ne moremo z gotovostjo trditi, da je v šavrinjske govore prešel brez/s posredovanjem slov. knj. jezika. Kot pravi *Slovenski etimološki slovar*, je beseda prevzeta po zgledu nem. *Kapelle* in it. *cappella* iz srlat. *cappella* 'manjša cerkev', ker je prvotna manjšalnica srlat. *cappa* 'plašč' (Snoj, 2003, 256).

141. zeliščar, erboloia

do'mači 'medex

Informatorica ne pozna ustreznega šavrinskega izraza, ki bi bil vzporeden izrazu zeliščar. Za njegovo označitev uporabi besedno zvezo, sestavljeno iz slove(a)nškega in istr. ben. elementa. Pričujoča analiza se bo osredotočila le na drugi element.

Istrskobeneška izposojenka 'medex, ki je izpričana v šavrinski vasi Krkavče, je znana širšemu ben. arealu: prim. beneš. mèdego/miedego (Boerio, 1856, 408), ben. mèdego (Durante, 1975, 155), kopr. istr. ben. mèdego (pl. -isi-, -izi) (VG, 1999, 614), in podobno kopr. istr. ben. mèdego (plur. -ghi ali ci), z variantami pri tvorbi množine (Manzini, 1995, 129). Z gotovostjo lahko trdimo, da je izposojenka benečanska, beneška ali istrskobeneška. V zaledja obalnih mest je bila sprejeta iz istrskobeneškega jezikovnega okolja brez posredovanja trž. it., saj tržaški dialekt, kot tudi creški in reški, namesto tega uporablja leksem *dotor* (GDDT, 1987, 213); zgoraj navedena izposojenka med govorcji iz omenjenih območij ni v rabi.

Iz knj. lat. *medicū(m)* iz glagola *medēri* (curare, medicare; negovati, zdraviti).

Življenje, poroka in družina - vita, matrimonio e famiglia

403. vzdevek, soprannome

šora'nome

Izposojenka *šora'nome* je sestavljena iz prislova *šora* in samostalnika *nome*; v ben., beneč. in istr. it., je it. prislov *sopra* oz. latinski prislov *super* izpričan v širšem beneškem arealu. Najbolj poznan je kot *sora*, ampak z različicami: rovinj. in vodnj. *sura*, creš. in zadar. (*de*)*sovra* in galež. *sora* (GDDT, 1987, 650). Iz dialekta je prislov prešel v istr. slov. in šavr. govore (GDDT, 1987, 650).

Šavrini so besedo prevzeli iz sosednjega istr. it. oz. ben. okolja. Sorodna je beneč., trž. it., istr. ben., ben., milj., kopr. istr. ben. obliki *soranòme* (Boerio, 1856, 675; GDDT, 1987, 651; VG, 1999, 1053; Durante, 1975, 271; Stener, 2000, 150; Manzini, 1995, 227) ter vodnj. različici *suranon* (GDDT, 1987, 650).

Beseda izhaja iz srlat. *supernòme(n)*, prim. arh. it. *ʃsopranòme* (Lo Zingarelli-cd).

413. popkovina, cordone ombelicale

kur'don

Šavrinski izraz *kur'don* je prevzet iz istrobeneščine, sicer pa v določenih (istrsko)beneških govorih nima povsem enakega pomena. Prim. istr. ben. *cordòn* tudi *curdòn* (VG, 1999, 250 in 282), milj. *cordón* (Manzini, 1995, 55) in trž. it. *cordon* (GDDT, 1987, 175); nobeden od navedenih primerov ne označuje "popkovine", le ben. *cordon* s primerom: "*el cordon del bunigolo*" (Durante, 1975, 73) in beneč. *cordòn*, *cordòn del parto*

z razlago: "budello che nel nascere pende fuori davanti a' fanculli" (Boerio, 1856, 197) so povsem sorodni zgoraj najdeni (istrsko)beneški oz. benečanski besedi.

Oblika izhaja iz lat. *chōrda(m)* iz gr. *chordē*, ki je sicer indoevropskega izvora (latinski izraz je bil *fūnis*). Izraz *cordone ombelicale* se je pojavil leta 1771 (Buffon Storia XIII 26) (DELI-cd).

422. povoj, fascia

'fāšā

Beseda je bila izposojena iz istr. ben. narečja in ima vzporednico v istr. slov. (Sv. Anton) '*faša* (Jakomin, 1995, 34) ter čak. (Brgud, Čepić) *fāš* (IrLA, 2004, 220). V rabi je med istrskoitalijanskimi, tržaškimi in "širše" beneškimi oz. benečanskimi govorcji, natančneje: ben. in beneč. *fassa* (Durante, 1975, 95; Boerio, 1856, 26), trž. it. in pir. *fassa* z dodanim rekom, izpričanim v širšem ben. arealu "*Bel in fassa, bruto in piazza*; *bruto in fassa, bel in piazza*" (VG, 1999, 360, 361), kopr. istr. ben. in trž. it. *fasa*, s sorodnim zgoraj navedenim rekom iz istrobeneškega jezikovnega areala: "*Bèla in fasa, bruta in piasa*" (Manzini, 1995, 75; GDDT, 1987, 226).

Beseda izvira iz lat. *fasciam* iz *fascis*. Dante jo je v zgoraj omenjenem pomenu prvič zapisal leta 1321 (DELI-cd).

425. slinček, bavaglino

bavar'jolčić

Izraz, zabeležen v šavrinski vasi Krkavče, je istopomenski čak. izrazu (Brgud) *babajōl* in (Čepić) *barbajōl* (IrLA, 2004, 221), pa tudi istrorom. različici *un barbajol* (IrLA, 2004, 221). Leksem je bil izposojen iz istrskobeneškega narečja. Izvira iz ben. oz. beneč. jezikovega območja, saj je razširjen v vseh narečjih, ki mu pripadajo: trž. *bavariol*, monfalk. *babarin* in *babariol*, reš. *barbariol*, rovinj. *bavaréin* in *bavarol* (VG, 1999, 80), tudi ben. *bavariol* (Durante, 1975, 35), kopr. istr. ben. in beneč. *bavariòl* (Manzini, 1995, 17; Boerio, 1856, 71), trž. it. *bavariol* in (arh.) *babariol* (GDDT, 1987, 63). Boerio (1856, 71) o izvoru besede pravi: "*Voce probabilmente corrotta dalla barbarica Bavara, definita nel Dizionario di Du Cange Pectorale linteum...mento sub-tensum ad excipiendam in infantibus bavam. Chiamasi italianamente Bavaglio*".

GDDT (1987, 63) pravi, da je izraz tipičen benečanski izraz, tvorjen kot npr. obliki *puntariol*, *agariol* ecc. Prim. tudi arh. it. *bavagiuolo* in knj. it. oz. tosk. *bavagliolo* (Lo Zingarelli-cd). Šavrinska beseda je torej najbližja beneč., beneš. in trž. it. vzporednici *bavariòl*, *l* in *babariol*.

Beseda je izpeljana iz latinskega sam. *baba*, ki je ekspresivni leksem otroškega govora (onomatop. osnova *bab-*) (DELI-cd).

Zanimiva je tvorba analizirane izposojenke *bavar'jolčić*, ta je sestavljena iz romanske oz. beneške osnove *bavariol-* in diminutive pripone *-čić*, ki je slo-

Sl. 2: Ujeti trenutek v Krkavčah (foto: S. Giljanović).
Fig. 2: Captured moment in Krkavče (photo: S. Giljanović).

vanskega izvora in je bila v šavrinski govor prevzeta iz bližnjega čakavskega dialekta.

426. kapica, cuffietta

ba'reticā

Šavrinizem iz vasi Krkavče *ba'reticā* se ujema z istopomenskim *ba'rjeta* (Jakomin, 1995, 13) in čak. (Bergud in Čepić) *barètica* (IrLA, 2004, 221). Leksem je poznan tudi istroromunskim govorcem z manjšimi fonetičnimi premenami (IrLA, 2004, 221). Obliko *baretta* uporabljajo torej istrskobeneški, beneški in tržaškoitalijanski govorniki (VG, 1999, 70; Durante, 1975, 33; GDDT, 1987, 57). Benečanski in istrskobeneški govorniki iz Kopra pa poznajo obliko *baréta* (Boerio, 1856, 644; Manzini, 1995, 14).

Doria (GDDT, 1987, 57) trdi, da gre pri izrazu najverjetneje za prilagoditev it. samostalnika *berretta* (ki pa v arh. fazi pozna obliko *baretta*). Navaja tudi srlat. oblike: *barretum*, *birretum*, *biretum*, izpeljane iz lat. *birrum*.

Etimološki slovar podaja naslednjo razlago: iz lat. *bīrru(m)*, z galsko osnovo, verjetno s posredovanjem provens. *berret* (DELI-cd).

Iz podane etimologije je razvidno, da so za omenjeni sam. obstajale v srlat. korenске osnove na "ber" in "bar". Lahko torej sklepamo, da so beneš. in beneč. dialekt besedo prevzeli neposredno in tako ohranili korenško osnovo "bar" in ne s posredovanjem knj. it., ki pozna korenško osnovo "ber".

Zanimiva je tvorba besede *ba'reticā* iz ben., beneč. oz. istr. ben. osnove *-baret-* z deminutivno slovensko pripono *-ica-* in je med šavrinskim leksemi zelo pogosta. Tudi v takem primeru govorimo o hibridni besedi.

428. bavbav, babau

bā'bāu

Šavr. izraz *bā'bāu* je soroden z istrorom. (Letaj) *babau* (IrLA, 2004, 222) in je prevzet iz istrskobeneških govorov, v rabi je tudi v monfalk., trž. it., buj. *babau* (VG, 1999, 52), kopr. istr. ben. *barabau*, *barabao* tudi *barabote* (VG, 1999, 52; 54; 65), pir. *barabofe* (VG, 1999, 65), pa tudi furl. *barabao*, *barabofe*, *barabote*, *bobò* (VG, 1999, 52), ben. in beneč. *babao*, *barabao*, *babau* (Durante, 1975, 29; Boerio, 1856, 53, 62), pa še

z različico kopr. istr. ben. in trž. it. *babàu* (Manzini, 1995, 9; GDDT, 1987, 44).

Doria (GDDT, 1987, 44) pravi, da je izraz poznan celotnemu istrskobeneškemu jezikovnemu območju, da gre za beneški leksem, poznan vsekakor tudi knjižni italijanščini.

Leksem izhaja iz starodavnega, imitativnega izraza *bau bau*, v rabi za ponazoritev pasjega laježa, grški izaz je *baúzein*, izvorno latinski pa *baurāri*. Pomen se je razširil za označitev namišljenega bitja, ki vzbuja strah (DELI-cd).

Iz latinskega slovarja (Sandrone, 1992, 39) je razvidno, da pomeni *baubor*, *aris*, lajati poleg splošno znanega glagola *latrare*, *latro*, *latras* (Sandrone, 1992, 333).

430. igračka, giocattolo

žjo'katolo

Šavrinski samostalnik *žjo'katolo*, prevzet iz sosednjega beneškega narečja, je splošno znan in razširjen po vseh šavrinskih vaseh (Padna, Malija in Pomjan) *žo'yatolo*, (Koštabona) *zio'yatolo*, pa tudi na obrobno kraško (notranjskem) jezikovnem območju (Črni Kal) *žo'katolo* (SDLA-SI I, 365). Pozna ga tudi istrorom. (Šušnjeвица) *jokatoli* (IrLA, 2004, 223) in (Letaj) *un gokatol* (IrLA, 2004, 223).

Izpričan je v vseh beneških in trž. dialektu; prim. kopr. istr. ben. in trž. it. *zogàtolo* (Manzini, 1995, 225; VG, 1999, 1265) z dodato trž. it. različico (redko) *giogàtolo*, *zogàtolo* in *zogàtolo* (GDDT, 1987, 819; VG, 1999, 436) in še piran., pulj. *fogàtolo* (VG, 1999, 1047) ter beneč./ben. *sogatolo*, *zogatolo* (Boerio, 1856, 819; Durante, 1975, 269).

Doria (GDDT, 1987, 819) ob tržaških različicah z *ogàtolo* pravi, da je izraz *zogàtolo*- skupen beneškemu in dalmatinskemu arealu, poznajo ga vsekakor v širši Istri in vič., pulj., ver. in trev. Vse ostale oblike se s fonet. premenami pojavljajo tudi kot *soigatolo* (Buje), *zogàtolo* (Koper, Poreč, Pulj), *zogatolo* (padov., pulj.), *ziogatolo* (Piran, ben.-dalm.). Samostalnik izhaja vsekakor iz beneškega oz. benečanskega glagola *zogar*. Doria v (GDDT, 1987, 819) citira Pratija pa tudi Bolellijevo delo *Parole in piazza* (Milano, 1984, 214), ki menita, da je italijanski leksem 'giocattolo' izvorno beneški.

Osnovni izvor ima beseda v latinskem *iocu(m)*. A. Colmo je okoli leta 1566 v *Lettere IV* (str. 256) zabeležil leksem *zogatolo* (DELI-cd).

431. punčka, bambola,

'pupicà

Šavrinizem *'pupicà* je izposojen iz bližnjega istrsko-italijanskega jezikovnega območja in je istopomenski s sorodnim istrsko. slov. (Sv. Anton) *'pupa* (Jakomin, 1995, 102) in čak. (Brgud) *pùpica*, *pùpa* (IrLA, 2004, 223) in Čepić *pùpa* (IrLA, 2004, 223). Izpričan je torej v istr. ben. *pupa* (VG, 1999, 839) in v vseh drugih beneških dialektih brez fon. in morf. sprememb prim: ben.,

trž. it., kopr. istr. ben. *pupa* (Durante, 1975, 204; GDDT, 1987, 497; Manzini, 1995, 172), pa tudi v: muglis., trevis., belun. (GDDT, 1987, 497).

Iz lat. *pupa(m)*, 'fanciulla, bambola'; 'deklica', 'punčka', 'lutka'. Vse izpeljanke je posredoval rimskega dialektu (*pupa*, *pupazzo*, *pupo*), kar dokazuje že Vaccaro Belli (DELI-cd).

Zanimiva je tvorba besede, z že omenjeno spojitvijo beneš. osnove *pup-* s slovensko pomanjševalno pripono *-ica*, za sam. ž. sp.

444. gugalnica, altalena

'yondulà

Izraz. *'yondulà* je prešel v besedišče šavr. govorcev s posredovanjem beneš. oz. beneč. narečja. V istopomenski rabi 'altalena-gugalnica' je le ponekod v slov. istr. (Trebeše) *'yondolica* (SDLA-SI I, 369) in čak. (Čepić) *gòndula* (IrLA, 2004, 228). Vzporednice najdemo le v določenih beneških raziskovalnih točkah; prim. trž. it., beneš. zadar., *gòndola* (GDDT, 1987, 275; VG, 1999, 445).

Rosamani (VG, 1999, 445) pravi, da samostalnik izhaja iz beneč. *gondolar*, it. *dondolare*, *gugati*, *nihati*, *zibati*.

Tudi Doria (GDDT, 1987, 275) omeni, da le ponekod (Albona, Zadar) govorniki uporabljajo leksem *gòndola* v prenesenem pomenu it. 'carosello, giostra', knj. sl. 'vrtljak', gugalnica'.

Pri zgoraj omenjenem izrazu v rabi v krkaškem govoru gre vsekakor za razširitev pomena zibanje gondole < gunganje na otroških igralih.

Etimološka razlaga romanskega izraza *gondola* je še vendo predmet raziskav in diskusij, najverjetnejši sta hipotezi, da beseda izvira iz gr. *kóndy*, 'vaso da bere', 'kozarec' ali iz srednjev. gr. *kondôura* iz pridevnika *kóntouros* 'dalla coda corta', 'kratkega repa'.

447. devica, vergine

verž'i'nelà

Krkavški izraz *verž'i'nelà* je soroden istopomen. istrorom. (Jesenovik) *o veržinela* (IrLA, 2004, 229) in je v rabi v trž. it., goriš., splošno istr., dalmat. *vèrgine* (GDDT, 1987, 780; VG, 1999, 1213), kopr. istr. ben. *verzene* (Manzini, 1995, 351), pa tudi beneč. *vèrgine* ali *verzene* (Boerio, 1856, 788).

Fonem "z" se je ohranil v šavr. govoru, sicer je tipičen za beneč. dialekt, od koder je prešel v (koprsko) istrskobeneščino in vzporedno v šavrinske govore.

Leksem izvira iz lat. *vîrgine(m)*

Šavrinski govorniki poznajo obravnavani leksem kot pomanjševalnico, vendar ga uporabljajo kot nevtralno obliko in ne kot pomanjševalnico ž. sam *'verž'i'ne*. Podoben pojav smo opazili pri izposojenkah vrste *ba-var'jolčić*, *ba'reticà*, *'pupicà*, le da gre pri obravnavani izposojenki za pomanjševalno pripono romanskega izvora (-ela).

449. zaljubljen, innamorato

inamo'rân

Krkavška beseda *inamo'rân* je istrskobeneška izposojenka, vzporedna istopomen. čak. (Brgud) *nemurejt* (IrLA, 2004, 230) in (Čepić) *namorôn* (IrLA, 2004, 230). Sorodna je beneč., beneš., trž. it., istr. ben. *inamorà* (Boerio, 1856, 332; Durante, 1975, 120; GDDT, 1987, 298; Rosamani 485), od koder pravzaprav izhaja.

Iz lat. *amāre* (predindoevropskega izvora) > lat. *amōrem*; sestavljen iz *in-* in *-amore* (DELI-cd).

Beneška narečja imajo za ta glagol svojo obliko *inamorà*, prim. knj. it. *innamorato*, tj. brez it. deležniške pripone *-to*.

Šavrinski besedi je dodana slovenska deležniška in pridevniška pripona *-an* (Cossutta, 2002, 293-294).

451. zaročenec, fidanzato

ma'rožo

Krkavci poznajo za "zaročenca, -ko" izraz *ma'rožo*, -ã ki je sopomenka istr. slov. (Sv. Anton) *ma'ruežo*, -a (Jakomin, 1995, 70). Omenjen izraz je izposojenka iz istrskobeneščine *morofjo* (VG, 1999, 650). Prim. tudi ben. *moroso*, a (Durante, 1975, 163), kopr. istr. ben. *morófo* (-a) (Manzini, 1995, 135), trž. it. *morošo* (GDDT, 1987, 388) in beneč. *moròso* (Boerio, 1856, 427), za katero omenjeni avtor pravi, da je "voce bassa", tj. pogovorna različica.

Knj. it. 'amoroso' izvira iz govorjene latinščine *amorōsu(m)*. Klasična latinščina leksema ne pozna, zato je izhaja iz vulgarne latinščine (DELI-cd).

Pri prevzemanju besede iz istrskobeneščine v šavrinski dialekt je prišlo do afereze, to je opustitve začetnega glasu ali zloga v besedi. Izraz je sicer poznan knjižni italijanščini in skoraj vsem italijanskim dialektom.

459. nevesta, sposa

no'vicã

Šavrinizem *no'vicã* je nedvomno beneškega izvora in pomensko ustreza istr. slov. *no'vica* (Jakomin, 1995, 81). Pozna jo celoten beneški areal: prim. pulj. *noviza* s pripisanim pomenom 'giovane sposa', 'mlada nevesta' (Glavanić, 2000, 118), milj. *novissa*,¹¹ prav tako 'giovane sposa' (Stener, 2000, 97), ben. *novissa*,¹² v pomenu 'fidanzata', 'zaročenka' (Durante, 1975, 170), kopr. istr. ben. *noviso* (-a), 'sposo, -a novello, -a', 'mladoporocenc, -ka' (Manzini, 1995, 142). Manzini (1995, 142) omeni še morfološko in fonetično identičen leksem, vendar s pomenom 'novizio', 'neizkušeni, začetniški'.

Doria (GDDT, 1987, 405) pripíše rabo leksema *noviza* 'giovane sposa', 'mlada nevesta' mestom: Piran,

Valle, Pulj, Šišanu, Koper in Poreč in doda: "Altrove nel veneto *noviza* significa piuttosto "fidanzata" (Prati) e con questo significato è passato ad es. come prestito allo slov. del carso (...)."

Za sam. m. spola *novizo* Doria zapiše "'novizio, ingenuo'; chi è alle prime armi.// (...) non può definirsi, dal punto di vista del significato il maschile corrispondente di *noviza* "giovane sposa" (o anche fidanzata) poichè ha mantenuto il sign. primitivo cioè quello di lat. *novicius*." Doria še pravi, da v Gradežu pomeni *novizio* ali *nuviso* 'ženin, mož', mugl. *nuvis* mu prav tako pomensko ustreza, piran. *noviso* nosi pomen 'mladoporocenc', terv. in ver. *novizo* pomeni 'zaročenec'.

Tudi Boerio (1856, 444) poda več pomenskih odtenkov izposojenke: "novizza, novizia o sposa, colei che s'è di fresco maritata; e quella ancora ch'è soltanto promessa in matrimonio, la quale dicesi *donna giurata*".

Za sam. m. sp. pravi: "novizzo, novizio e novizzo; e sposo, uomo recentemente ammogliato, o anche soltanto promesso. Esser novizzo in una cosa, esser novizio, esser caloscio, fresco tenero, debole, ...(...)".

Iz klasične latinščine *novus* > *noviciu(m)*, 'nuovo, novello, recente', 'nov, pravkaršnji' (DELI-cd)

Zingarelli- cd navaja naslednje primere: 1) aspirante monaca nel periodo del noviziato e prima della professione dei voti, 2) ¶sposa novella, 3) (raro, sett.) fidanzata.

505. mož očetove sestre, marito della sorella del padre

'bãrbã

510. mož materine sestre, marito della sorella della madre

'bãrbã

514. očetov brat, fratello del padre

'bãrbã

519. materin brat, fratello della madre

'bãrbã

Splošno poznana šavr. beseda *'bãrbã* je v rabi tudi v slo. istr. (Sv. Anton) *'barba* (Jakomin, 1995, 13), pa tudi drugod po Istri, npr. čak. (Brgud) *bãbra* (IrLA, 2004, 252) in čak. (Čepić) *bãrba* (IrLA, 2004, 252) pa tudi istrorom. *un bãrba* (IrLA, 2004, 252).

Je tipični venetizem, izpričan in razširjen po vsem beneškem jezikovnem ozemlju: prim. istr. ben., ben., milj., kopr. istr. ben. trž. it. in beneč. *barba* (VG, 1999, 66; Durante, 1975, 32; Stener, 2000, 20-21; Manzini, 1995, 13; GDDT, 1987, 55; Boerio, 1856, 62).

11 Sam. m. sp. ni izpričan.

12 Sam. m. sp. ni izpričan.

Nedvomno lahko takoj zaznamo polisemičnost it. sam 'barba' (knj. it.) brada, dialekt. izraz= *barba* (stric, ujec, mož očetove sestre, ...).

Manzini (1993, 13) o razširitvi besede na drugo semantično polje pove: "dato che la barba ha un carattere simbolico di autorità e virilità, si capisce facilmente come il lat. tardo *barba* abbia assunto il significato di "persona di rispetto" e quindi di "zio" (Editto di Rothari, a. 643). Oggi la vc., in questo senso, è limitata all'Italia sett., poiché in quella centromer. si è imposto il tipo *zio*. (<gr. *theíos*).

Doria (GDDT, 1987, 55) posveti zanimivi beneški besedi dobršen del razlage: "barba (antiq.) -zio, (...) //termine già comune a tutti i dialetti, veneto compreso, e noto anche all'it. antico. Inizialmente *barba* "persona che porta la barba, vecchio, anziano", quindi "persona autorevole" e successivamente "zio" oppure "comandante, capo naviglio".

Goran Filipi (2004, 242) prav tako pravi "Oblike tipa *barbaso* izposojenke iz beneščine, razširjene tudi v Dalmaciji; v slovenski in hrvaški Istri poleg strica označujejo tudi starejšo osebo in kapitana ladje. Bralca usmeri k etimologiji, izpričani v GDDT (1987, 55).

542. boter, uomo, che tiene al battesimo o alla cresima

'boter

Informantka je ob vprašanju, kako poimenuje 'uomo, che tiene al battesimo o alla cresima' oz. knj. sl. 'boter', izpričala slov. besedo 'boter'.

Zanimivo pa je, da je za:

542 a. 'botra', 'donna, che tiene al battesimo o alla cresima', izpričala istr. ben. izposojenko 'šāntlā.

Dejstvo je, da na podlagi tega primera ne moremo sklepati na širšo rabo te dihotomije, tj.:

boter (m.) in šāntla (ž.). Morga gre le za idiolekt oz. za sporadičen pojav, saj npr. v Sv. Antonu avtor na str. 118 zapiše: 'šāntlo, -a.

Morda bi si lahko celo upali trditi, da so bile botre pogostejše kot botri iz Trsta ali tržaške okolice in je zato informatorka uporabila zgoraj navedeno dihotomijo ali pa gre le za informatorkine individualne izkušnje oz. uporabljala slov. in istrskobeneški leksem.

Šavr. 'šāntlā, ki ima vzporednico istr. slov. 'šāntlo, -a (Jakomin, 1995, 118) in čak. (Čepić) šāntul, šāntula (IrLA, 2004, 266) je istrskobeneška izposojenka dobro poznana severnoitalijanskim narečjem in širšemu beneškemu arealu: prim. istr. ben., ben., pulj. milj. in kopr. istr. ben. ter beneč. šāntola, šāntolo (VG, 1999, 931; Durante, 1975, 231; Glavanić, 2000, 153; Stener, 2000, 134; Manzini, 1995, 190; Boerio, 1856, 600).

Santolo, a je leksikalna oblika, ki pokriva Benečijo, Emilijo, Umbrijo in severne Marke. Izvira pa iz srlat. *sanctulus*, pomanjševalnica od *sanctus*, knj. it. 'santo' (GDDT, 1987, 551).

Na fonetični ravni lahko opazimo, da je bila istrskobeneška beseda *santolo*, a sprejeta v šavr. 'šāntlā oz. istrskoslov. govore 'šāntlo, a s sinkopo nenaglašeneo-; tj. istrskoben. *santolo*, šavr. 'šāntlā.

Lo Zingarelli-dc pravi, da je *santolo*, -a dialektalna, severnoitalijanska beseda, v rabi kot 'padrino', 'boter' in je pomanjševalnica lat. *sanctū(m)* 'santo', 'sveti', tj. starejši izraz za 'padrino', 'boter'.

543. deček, kateremu smo boter pri krstu ali birmi, bambino tenuto al battesimo o alla cresima

fi'jocq

a) deklica, kateri smo boter pri krstu ali birmi, bambina tenuta al battesimo o alla cresima, fi'jocā

Šavrinizem fi'jocq/ fi'jocā je istopomenski čak. (Čepić) fijòco, fijòca (IrLA, 2004, 266) in se ujema z leksemi, od katerih je bil izposojen: prim. trž. it. pulj. in istr. ben., fiòso, a, / fiòzo, a, (GDDT, 1987, 237; Glavanić, 2000, 46; VG, 1999, 382); ben. in milj. fioso, a (Durante, 1975, 99), mugl. in monfalk. fios (GDDT, 1987, 237) in beneč. fiozzo, fiozza (Boerio, 1856, 275).

Beseda je izvedena iz lat. *filiu(m)* (DELI-cd). Doria pravi, da sta različici *fiozo*, -a razširjeni po celotnem istrskem polotoku; izvirata pa iz srlat. *filiocius*, zabeležen je bil že leta 1264 v Vicenzi z obliko *fiocius* (s. XII, Sacile) (GDDT, 1987, 237).

SKLEP

Podana etimološka razčlemba, ki je bila izvedena na podlagi zbranega gradiva, je razložila prisotnost istrskobeneških izposojenk v govoru šavrinške vasi Krkavče. Obstoj s slovensko fonetično pisavo zapisanih istrskobeneških leksemov je bil potrjen v raznih priznanih dialektoloških in etimoloških slovarjih, ki beležijo bogato leksiko benečanskega, beneškega, istrskobeneškega in tržaškega dialekta.

Rezultati raziskave še ne morejo nuditi jasnih in dokončnih zakonitosti o istrskobeneških leksemih v šavrinških govorih, lahko pa govorimo o poizkusu izluščenja samo ene podskupine romanizmov, torej istrskobeneške jezikovne plasti. Izraz romanizem je po našem prepričanju v tako bogati leksiki premalo natančen.

Nadaljnjo raziskovalno delo in etimološke analize bodo poskusili natančneje opredeliti pojav istrskobeneških izposojenk na danem območju in tako prispevati k novim pomembnim odkritjem za slovensko in italijansko dialektologijo.

OKRAJŠAVE

albon.	albonsko
belun.	belunsko
ben.	beneško
ben. dalm.	beneškodalmatinsko
ben. it.	beneškoitalijansko

beneč.	benečansko	milj.	miljsko
bizj.	bizjaško	monfalk.	monfalkonsko
buj.	buijsko	mugl.	muglizansko
creš.	creško	pir.	piransko
čak.	čakavsko	pl.	plural
dem.	deminutiv, deminutivno	pomanjš.	pomanjševalno
vodnj.	vodnjansko	port.	portugalsko
f.	femininum	poznolat.	poznolatinsko
frc.	francosko	prid.	pridevnik
furl.	furlansko	provan.	provansalsko
gl.	glagol	pulj.	puljsko
govor. lat.	govorjena latinščina	reš.	reško
gr.	grško	rom.	romansko
indoev.	indoevropsko	sev. it.	severnoitalijansko
istr. slov.	istrskoslovensko	slov.	slovensko
istr. ben.	istrskobeneško	srlat.	sredjelatinsko
istr. it.	istrskoitalijansko	stít.	staroitalijansko
istr. slov.	istrskoslovensko	špan.	špansko
istriot.	istriotsko	trev.	treviško
it.	italijansko	tož.	tožilnik
it. prev.	italijanski prevod	trž. it.	tržaškoitalijansko
kalabreš.	kalabreško	ver.	veronsko
katal.	katalonsko	vič.	vičentinsko
knj. it.	knjižnoitalijansko	vulg. lat.	vulgarnoloatinsko
kopr istr. ben.	koprsko istrobeneško	zadar.	zadarsko
lat.	latinsko	zadar. ben.	zadarskobeneško

SELECTED ISTRO-VENETIAN LEXEMS IN IDIOM OF KRKAŠČE I

Suzana GILJANOVIĆ

University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, SI-6000, Garibaldijeva 1
e-mail: suzana.giljanovic@zrs.upr.si

SUMMARY

An etymological analysis of collected Istro-Venetian loan words shows that they are used in the Savrinian village of Krkašče. The existence of selected Istro-Venetian lexemes has been confirmed by well-known dialectological dictionaries (Great Dictionary of the Triestine Dialect, Doria, Manzini-Rochi, Durante-Turato), which contain the rich vocabulary of Veneto, Venetian, Istro-Venetian and Triestine dialects and often offer the etymology of the words.

Loan words, included in this analysis, 23 per cent of which are Istro-Venetian, were found to be in the semantic fields of Customs and institutions as well as Life, marriage and family.

The analysis included in this article, based on a written material, cannot yet offer clear and final rules on Istro-Venetian loan words in Savrinian idioms. It anyway offers a clearer insight into the rich Venetian vocabulary that has a special place in Savrinian terminology.

The Neolatin, colonising (Venetian) idiom has flooded the already existent dialect or has amalgamated with it. A proof of that are also analysed hybrid words in which Istrian and Venetian linguistic elements merge together, evidencing cohabitation and connection between Romance and Slavic worlds.

The purpose of further research work is to exactly define the occurrence of Istro-Venetian loan words in a given area, and thus contribute to new important findings for Slovenian and Italian dialectology.

Key words: Savrinian idioms, Istro-Venetian dialect, dialectology, etymology, loan words

VIRI IN LITERATURA

- Boerio, G. (1856):** Dizionario del dialetto veneziano, II ediz. Venezia, Giunti editore.
- Bottin, R. (2003):** Al Graisan, Vocabolario e grammatica del dialetto parlato nell'isola di Grado. Grado, Litografia Ponte.
- DELI-cd (1999)** – Cortelazzo, M., Zolli, P. (1999): Dizionario etimologico della lingua italiana. Bologna, Zanichelli. (izdaja na CD-ju).
- Durante (1975)** – Durante, D., Turato, Gf. (1975): Dizionario etimologico veneto-italiano. Padova, Battaglia terme.
- GDDT (1987)** – Doria, M., Noliani C. (1987): Grande dizionario del dialetto triestino. Trieste, Il meridiano.
- Glavanić, V. (2000):** Il dizionario del dialetto di Pola. Pula, Filozofski fakultet u Puli.
- IrLA** – Filipi, G. (2004): Istroromunjski lingvistički atlas, Atlante linguistico Istroromeno. Pula, Znanstvena udruga Mediteran.
- Jakomin, D. (1995):** Narečni slovar Svetega Antona pri Koprju. Trst, Škedenjski etnografski muzej, Opera Culturale di Servola.
- KLS (1968)** – Krajevni leksikon Slovenije (1968). Ljubljana, DZS.
- KLS (1996)** – Krajevni leksikon Slovenije (1996). Ljubljana, DZS.
- Lo Zingarelli-cd (1997):** Vocabolario della lingua italiana. Bologna, Zanichelli.
- Manzini (1995)** – Manzini, G., Rochi, L. (1995): Dizionario storico fraseologico etimologico del dialetto di Capodistria. Rovigno, Centro di ricerche storiche di Rovigno.
- Sandrone, A. M., Coda, C. (1992):** Dizionario latino-italiano, italiano-latino. Roma, Edizioni Polaris.
- SDLA SI I** – Cossutta, R., Crevatin, F. (2005): Slovenski dialektološki atlas slovenske Istre (SDLA SI) I. Koper, Založba Annales.
- Snoj, M. (2003):** Slovenski etimološki slovar. Ljubljana, Modrijan.
- Stener (2000)** – Stener, I. (2000): Reliquie dialettali muggesane del XX secolo. Muggia, Edizioni Fameia Muiesana.
- Vascotto, A. (1987):** Voci della parlata isolana nella prima metà di questo secolo. Imola, Galeati.
- VG (1999)** – Rosamani, E. (1999): Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella Venezia Giulia, in Istria, in Dalmazia, a Grado e nel Monfalconese. Trieste, LINT.
- Benedik, F. (1999):** Vodnik po zbirki narečnega gradiva za slovenski lingvistični atlas. Ljubljana, Založba ZRC.
- Cossutta, R. (2002):** Poljedelsko in vinogradniško izrazje v slovenski Istri. Knjižnica Annales 26. Koper, Založba Annales.
- Filipi G. (1988–89):** Situazione linguitica Istro-Quarnerina. Quaderni, Vol. IX. Rovigno, Unione degli italiani dell'Istria di Fiume, 153-163.
- Filipi G. (1993):** Istriotski jezikovni otoki v Istri. Annales – Anali Koprškega primorja in bližnjih pokrajin, 3/93. Koper, 275–284.
- Filipi G. (1995):** Psevdoizposojenke (na istrskih primerih). Annales, Series Historia et Sociologia, 5, 1995, 1. Koper, 139–142.
- Filipi, G. (2004):** Sorodstveni nazivi v Rakitovcu. V: Rožac-Darovec, V.(ed.): Meje in konfini. Koper, Založba Annales, 239–252.
- Filipi, G. (2006):** Istroromunjske etimologije (Knjiga 1: rodbinsko nazivlje). Pula – Koper, Znanstvena udruga Mediteran – Založba Annales.
- Logar, T. (1996):** Dialektološke in jezikoslovne razprave. Ljubljana, Založba ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- Weinreich, U. (1974):** Lingue in contatto. Torino, Boringhieri.